

Μ.Ι. Γεδών:
 Θεσσαλονίκη
 τ. 2.1936
 ρ. 201-3

ΔΙΑΘΗΚΑΙ ΔΥΟ ΘΡΑΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Χαρακτηριστικὸν ἔξοχον εὐσεβείας τε καὶ φιλογενείας διδασκάλων παλαιῶν, διαστρόφου δὲ διαθέσεως πρὸς ἰδιοποίησιν κοινοτικῶν περιουσιῶν, παριστῶσιν αἱ σήμερον ἐκδιδόμεναι διαθῆκαι δύο διδασκάλων τοῦ Γένους, ἐν κόμαις ἢ χωρίοις τῆς παραλίας Θράκης πρὸ τῆς ΙΘ' ἑκατοστατηρίδος γεννηθέντων. Οὐδεμίαν εἶχον περὶ αὐτῶν γραπτὴν μαρτυρίαν καθ' ὃν καιρὸν ἐξέδιδον τὸ βιβλίον μου «Μνήμην Γανοχώρων». Τὰς ὑπ' ὄψιν τῶν ἀναγνωστῶν μου βραχείας εἰδήσεις συνέλεξα μετὰ τὸ 1915 ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῷ 1926 ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα εἰς αἰδίδιον μνήμην εὐσεβείας καὶ φιλογενείας.

Εἰς τ' «Ἀποσημειώματα Χρονογράφου» (ἐν Ἀθήναις, 1932, μᾶλλον 1933) μίαν καθωσίωσα σελίδα, καὶ οὕτε πληρὴ μίαν, τὴν 113, διὰ τὸν Ματθαῖον τὸν παλαιότερον. Μαθητὴς τῆς πατριαρχικῆς ἡμῶν ἀκαδημίας καὶ διδάσκαλος αὐτῆς, ἐδίδαξε καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ σχολῇ τοῦ Μυριοφύτου, ἧς ἦτο καὶ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἰδρυτής, διότι φυτουργὸν αὐτῆς ἀπεκάλει γράμμα κοινοτικὸν τῶν μυριοφυτηνῶν καὶ μάλιστα «πρῶτον φυτουργὸν» — ὑπεγράφη δ' ὁ Ματθαῖος ἐν αὐτῷ «πρῶτον διδάσκαλος». Τὸ γράμμα καὶ ὁ περιέχων αὐτὸ κώδιξ ἐκδόθη κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς 27 Ἰουλίου 1912. Ἐλέχθη, ὅτι ἐδίδαξεν εἰς τὸ Μυριοφύτον καὶ μετὰ τὸ 1791, γνωστὸν δὲ μόνον ὅτι ἐγκαίρως ἀπεσύρθη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐν ἣ ἐμόναζε καὶ Νικηφόρος ὁ χαρτοφύλαξ, συμπολίτης σχεδὸν (ἐξ Ἡρακλείτιδος τῆς πλησιέστατα τῷ Μυριοφύτῳ). Συνέγραψεν ὁ Ματθαῖος Ἐγχειρίδιον περὶ συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν — καὶ Γραμματικῆς εἰσαγωγῆς τρία βιβλία, δις ἐκδοθέντα ἀμφοτέρω ἐν Βιέννῃ, καὶ ἐν Κωνσταντινί (*), ἅτινα ἐξεδόθησαν. Ἀνέκδοτα δ' ἔμειναν, ἂν καὶ ὅλως σῶζονται, ἢ ἐξήγησις 72 ἐκ τῶν Κατηχήσεων τοῦ ἐν ἁγίοις Θεοδώρου Στουδίτου, καὶ Ἐπιτομὴ τῆς καθ' Ἐρμολογίαν δητορικῆς (Συναξαριστῆς τοῦ Νικοδήμου, ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὴν 11 νοεμβρίου — καὶ Μνήμη Γανοχώρων, ὑπὸ Μ. Ι. Γεδεών, σ. 153).

Ἐκ «καταλόγου τῶν τοῦ διδασκάλου Ματθαίου βιβλίων, ἀπε', μαρτίου ιθ'» γραφέντος ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῶν Ἰβήρων (19 μαρτίου 1805), οὗ

*, παραπεισθεὶς ἀπὸ τῶν τοῦ Βρετοῦ, Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Β' ἀριθ. 60 καὶ 72 ἔγγραφα ἐν Χρονικοῖς πατριαρχ. ἀκαδημίας σ. 203, ὅτι ἡ Γραμματικὴ ἐξεδόθη τετράκις.

ἄνωθεν μὲν ἡ λέξις «ἐπιβεβαιοῖ» γράφεται, κάτωθεν δὲ «† ὁ πρόην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος», μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸν τότε συμβάντα (18, ἢ 17 μαρτ.) θάνατον αὐτοῦ εὐρέθησαν βιβλία 42. Μεταξὺ τούτων ἦσαν «ἐν θεολογικὸν χειρόγραφον—ἔτερον θεολογικὸν χειρόγραφον—Μεταφυσικὴ χειρόγραφος Εὐγενίου—Γεωμετρία Θεοτόκη χειρόγραφος—Ἀριθμητικὴ τοῦ αὐτοῦ καὶ ΛΟΙΠΑ χειρόγραφα—Γεωγραφικὸν Κορσείου χειρόγραφον—Εἰς τὴν Ἑρμογένους Ῥητορικὴν σχόλια χειρόγραφα—Περὶ ληψις Λογικῆς Εὐγενίου, πόνημα τοῦ αὐτοῦ Ματθαίου» δηλὰ γε δὴ καὶ τοῦτο χειρόγραφον.

Κάτω τοῦ καταλόγου σημείωσις, μεταξὺ ἄλλων λέγουσα «καὶ ὅσα βιβλία εἶχε προαφιερῶσει εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐν Μυριόφυτῳ σχολεῖον νὰ ἀποδοθῶσιν, ὡς ἐκεῖ ἀφιερωμένα, τὰ δὲ λοιπὰ διὰ νὰ εἶναι εἰς χρῆσιν τοῦ ἐγγόνου τοῦ αὐταδέλφου του, ὅτι ἤκουσε πῶς σπουδάζει καὶ προκόπτει, ἔχων εὐφυΐαν» (*).

Παρέθηκα τὴν ἀναγραφὴν τῶν βιβλίων, ὅπως καὶ ἕτερα γνωσθῶσι τοῦ Ματθαίου συγγράματα, ἀλλὰ γνωσθῶσι καὶ ἑτέρων ἐλλήνων τοιαῦτα, ἐν χρήσει ἴσως ἐν τοῖς σχολείοις ὄντα καὶ τὰ μὲν τοῦ Θεοτόκη ὑποθέτον ὅτι εἰσὶν ἐπιτομὴ τίς ἐκ τῆς εἰς τόμους τρεῖς ἐκδόσεως τῶν Μαθηματικῶν αὐτοῦ· τί δὲ ἦτο τὸ Γεωγραφικὸν τοῦ Κορσείου;

Τῇ 20 μαρτίου 1805 δηλοῖ δι' ὀλοσφραγίστου γράμματος αὐτῆς ἡ ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εὐχομένη ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Ματθαίου ὅτι «διὰ τοῦ κὺρ Νικηφόρου Ἰβηρίτου...ἔλαβε μίαν ἐλεημοσύνην γρόσια 1000, ἀνὰ πεντήκοντα τὸ καθ' ἐν μοναστήριον γρόσια, καὶ ἐγράψαμεν τὸ αὐτοῦ ὄνομα εἰς τὴν ἱερὰν παρῶσιν ἐκάστου ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου διὰ νὰ μνημονεύηται διηνεκῶς».

Τῇ 19 τοῦ μαρτίου (1805) διενεμήθησαν «ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ διδασκάλου Ματθαίου ἐκ Γανοχώρων» 545 γρόσια, ἐλέη καὶ σαρανταλείτουργα, καὶ δῶρα κτλ. Ἐπικυροῖ καὶ ταῦτα Γρηγόριος. Ἡ περιουσία τοῦ ἀεμνήστου διδασκάλου τοῦ Γένους ἀνῆρχετο μόνον εἰς 6550 γρόσια, κατατεθειμένα ἐπὶ τόκῳ παρὰ τῇ ἱερᾷ Κοινότητι, παρὰ τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων, καὶ ἐν Κ)πόλει καὶ 1040 μόνον, εἰς φλωρία ἔμενον παρ' ἐαυτῶ. Διὰ τῆς τελευταίας αὐτοῦ διατάξεως ὁ Ματθαῖος ἐκληροδοτεῖ εἰς μνημόσυνα ἀπλῶς, ἢ μνημόσυνα μετὰ τραπέζης, ἀνὰ 150, ἢ 100, ταῖς ἱεραῖς μοναῖς, καὶ εἰς τινὰς σκήτας, εἰς τινὰς τοιαύτας 25 ἢ καὶ 50, τῷ πρόην Λακεδαιμονίας Θεοφάνει (μετὰ μικρὸν ἀποθανόντι) 50 καὶ .00 ἵνα διανεῖμῃ τοῖς μοναχοῖς τῆς σκήτης, ὅπου ἐμόναζεν· εἰς τὸν φτωχὸν Νικόδημον Νά-

*) ὁ Ματθαῖος εἶχεν ἀδελφὸν Τζεφρὴν ὀνομαζόμενον.

ξιον (τὸν τοῦ Συναξαριστοῦ) 25. Κατέλιπε γρόσια 1000 «τοῖς εἰς τὴν πατρίδα του ἐπιτρόποις, τῷ ἐκ Μυριοφύτου λογιωτάτῳ διδασκάλῳ κὺρ Ἰωάννῃ Χατζῆ Ἰωάννου—δῆλα δὴ τῷ Λεοντοπούλῳ—καὶ τῷ ἐκ Χώρας τιμιωτάτῳ κὺρ Γεωργάκῃ Θεοφίλῳ ῥοσολτζῆ, διὰ νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν δι' ἐκεῖσε εἰς Γανόχωρα ἐτέραν πρὸς αὐτοὺς διάταξιν του». Κληροδοτεῖ γρόσια 1000 διὰ τὴν νέαν οἰκοδομὴν τῆς τῶν Ἰβήρων μονῆς, ἧς εἰς τὸ νοσοκομεῖον καταλείπει γρόσια 100. Ἐκ τῶν σκητῶν ἔλαβον ἡ ὑπὸ τὴν Λαύραν, ὡς τιτλοφορεῖται, σκήτη τοῦ ἁγίου Βασιλείου γρ. 50, καὶ ἡ ὑπὸ τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου σκήτη τοῦ Μαυροβείρου 25 «δι' ἀγρυπνίαν καὶ μνημόσυνον». Ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης ὥριζε τὸν πατριάρχην Γρηγόριον πρῶτον Κωνσταντιπόλεως, τὸν χαρτοφύλακα Νικηφόρον Ἰβηρίτην, καὶ Μεθόδιον Κανσοκαλυβίτην· ἔλαβον δ' ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Ματθαίου ἐπιπλά τινα, ἐνδύματα, καὶ σκεύη. Διέταπτε τέλος ὁ Ματθαῖος «τὰ χαλκωματικά, θαλικά, τζανάκια, καὶ ἡ καναβάτα νὰ μείνωσιν εἰς τὸ κονάκιον τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη·..... τὸ ὠρολόγιόν του νὰ πωληθῇ, καὶ ἡ τιμὴ του νὰ δοθῇ εἰς πτωχοὺς».

Τὰ τρία ταῦτα ἐπίσημα γράμματα ἡδυνήθηεν ν' ἀνεύρω ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τῆς ἱερᾶς τῶν Ἰβήρων μονῆς εἰς τὸν Ματθαῖον ἀναφερόμενα. Ἐξ αὐτῶν ἐμάθομεν ὅτι ἡ φανερούμενη διὰ τῆς διαθήκης περιουσία τοῦ φιλογενοῦς διδασκάλου μόλις προσήγγιζε τὰς 10.000 χρυσῶν φράγκων. Τὰ βιβλία τὰ παρ' αὐτῷ ἦσαν ὀλίγα, ἀλλ' εἶχεν ἤδη προσηλώσει ἄλλα εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ Μυριοφύτου σχολήν.

Τὰς ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τῆς μονῆς τῶν Ἰβηριτῶν ἐρεῦνας μου ἠνέκλυνεν ἐθελαγιάθως, ἀνευ ἐμῆς αἰτήσεως, ὁ πανοσιολογιώτατος Ἰβηρίτης προηγούμενος κ. Γεράσιμος ὁ ἐξ Αὐλωνίας τῆς Προποντίδος, ἀρχαῖος (πρὸ τοῦ 1880) μαθητῆς τῆς (ἐν Κπόλει) πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.

Περὶ τοῦ ἐτέρου θρακῶς διδασκάλου, οὗτινος τὴν τε περιουσίαν καὶ τὴν διαθήκην πολυπραγμονῶ, ὀλίγιστα ἔγραψα εἰς τὴν «Μνήμην Γανοχώρων» (ἐν Κπόλει, 1913, σελ. 154). Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Μηλὶδ τὸ ἄνω τῆς Χώρας, Μηλέαν τῶν βυζαντινῶν, ἐκ πατρὸς Νικολάου. Οἱ τότε λόγιοι γανοχωρινοὶ καὶ μυριοφυτηνοὶ συνεπλήρουν τὴν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων μάθησιν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀκαδημίαν Κπόλεως διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν τῶν χωρίων τῆς παραλίας Θράκης μετὰ τῆς πρωτεύουσος τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας· ἀλλ' ὁ Φιλόθεος ἐσπούδασε καὶ ἐν ἐτέραις σχολαῖς, φημιζομέναις μετὰ τὸ μέσον καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Εἰς χειρόγραφόν τι, σωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ, καὶ μέχρι πρὸ ἐικοσαετίας ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἑλληνικῆς ἐν Μονχλίφ σχολῆς, ὑπ' ἀριθμὸν 44, ἐπεγράφετο, γράφον,

«Ἀφθονίου τοῦ σοφιστοῦ περὶ προγυμνασμάτων, μετὰ τῶν εἰς αὐτὰ

παλαιῶν ἐξηγήσεων (σ. 1—35). Ῥητορική Ἑρμογένους πραγματεία, ἐκ τῶν ἀρχαίων τεχνολογῶν συνοψισθεῖσα» (σ. 35—542): σημειώσεις ἐν τέλει.

«*Συνώψισται, καὶ συντέτακται, καὶ συντετέλεσται ἡ παρούσα πραγματεία ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, κατὰ τὸ ἀψπῆ' σωτήριον ἔτος. Ἐγράφη δὲ παρ' ἐμοῦ ἐλαχίστου Φιλοθέου ἱεροδιακόνου τοῦ Μηλίου, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γάνου καὶ Χώρας, τὸ δεύτερον ἀναβάντος εἰς Χίον ἐκ τῆς Σίφνου, κατὰ τὸ ἀψυδ' κατὰ μῆνα Σεπτεμβρίου.*»

Ἔπονται σελ. 31 «Ἐγχειρίδιον διδάσκον ἰδίᾳ περὶ τοῦ ἐπιδεικτικοῦ γένους» καὶ σημειώσεις ἐν τέλει. «Ἡ ψάμην γραφίδος τῆς δε τῆς πραγματείας τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου Παρίου κατὰ τὸ ἐπτακοσιοστὸν τε καὶ ἑννενηκοστὸν τέταρτον, πρὸς τοῖς χιλίοις, τὸ δεύτερον ἀναβάς εἰς Χίον ἐκ Σίφνου, κατὰ μῆνα Σεπτεμβρίου, μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου Ὑψωσιν ἔτελείωσα δὲ κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος, ἰανουαρίου ἐβδόμῃ. Οἱ δὲ ἑκατέρας ἔχοντες μέμνησθε αὐτῆς *) πρὸς Κύριον ἐντεύξεσι. Φιλοθέου ἱεροδιακόνου Μηλίου τοῦ ἐκ τῆς Γάνου».

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ Ἐγχειρίδιον περὶ ἐπιδεικτικοῦ γένους δύνανται νὰ ἐρευνήσωσιν οἱ περιέργοι εἰς τὴν καθ' Ἑρμογένῃ Ῥητορικῇ μῆπως ἢ ἐξ αὐτῆς ἀπεσπασμένον. Ἀλλ' ὁ Φιλόθεος διέσωσεν ἄλλοις ἡμῶν ἕτερον ἔργον, γνωστὸν ἡμῖν ποιούμενον ἱατρὸν Ἕλληνα. Ἦτο δὲ διατριβὴ ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΤΗΣ, ἢ σύγγραμμα «μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς λατινικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἀπλὴν φράσιν παρὰ τοῦ ἐν ἱατροῖς δόκτορος Ἀλεξάνδρου Γιάγκου Λαΐου, τοῦ βυζαντίου, ἐν ἔτει 1748, ἰανουαρίου πρώτῃ καὶ ἀντιγραφθὲν παρὰ Θεοδώρου Ἀγραφιώτου» ἔτει χιλιακοστῷ ἐπτακοσιοστῷ πεντηκοστῷ ἐννάτῳ, ἰανουαρίου κα'. Ἔχει σελ. 292, ὕψος 0,22, πλάτος 0,17.

Διὰ τῶν περὶ αὐτοῦ σημειώσεων ὁ διάκονος Φιλόθεος ὁ Μηλίας, δῆλα δὴ Μηλεάτης, ἢ Μηλιώτης, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι μετέβη πρὸς σπουδὴν εἰς Χίον, κατέβη κατόπιν εἰς Σίφνον, ἐκκυσθεὶς ἴσως ὑπὸ τῆς φήμης τοῦ ἐκ Πάτμου διδασκάλου Μισαήλ, ἀλλὰ τῷ 1794, κατὰ Σεπτέμβριον, μαθὼν ὅτι ἡ Χίος προεῖλκυε, ἔνεκα τῆς διδασκαλίας Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, μαθητὴς πολλοῦς πανταχόθεν τῆς Ἀνατολῆς, ἀνέβη τὸ δεύτερον εἰς Χίον, καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ τόσῳ διακριθέντος ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ παιδείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀσυγχωρήτῳ φανατισμῷ Παρίου. Πιστεύω ὅτι συμπλήρωσε τὰς παρὰ τῷ διδασκάλῳ τούτῳ τοῦ Γένους σπουδὰς, ἀλλὰ τί πρᾶξε μετὰ ταῦτα ἄγνωστον, ἀφοῦ ἤλθεν εἰς Κ[ο]πριν, ὅτε ἠκμαζεν ἡ πατριαρχικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀκαδημία, σχολεῖα δὲ τὴν ἑλληνικὴν

*) μέμνησθε αὐτῆς EN TAIS....